

Tür: Araştırma Makalesi

Kabul Tarihi: 29 Nisan 2025

Gönderim Tarihi: 2 Ocak 2025

Yayınlanma Tarihi: 27 Haziran 2025

Atıf Künyesi: Doğruoğlu, İnanç (2025), “Tevfik Fikret’in “Musâhabe-i Edebiyye”leri Özelinde Poetik Görüşleri” **International Journal of Turkish Academic Studies (TURAS)**, C. 6, S. 1, s. 1-18.

“TEVFİK FİKRET’İN “MUSÂHABE-İ EDEBİYYE”LERİ ÖZELİNDE POETİK GÖRÜŞLERİ”

İnanç DOĞRUOĞLU¹

10.54566/turas.1611720

ÖZ

Tevfik Fikret, Servet-i Fünûn topluluğunun önemli isimlerinden biri olarak, edebiyat üzerine görüş, tespit ve yorumlarına bazı yazılarında yer vermesinden ziyade özellikle Servet-i Fünûn dergisinde yayımlanan “Musâhabe-i Edebiyye” başlıklı yazılarında dile getirmiştir. Bahsi geçen yazılara İsmail Parlatır’ın (2000) Tevfik Fikret Dil ve Edebiyat Yazıları isimli eserinden ulaşılmıştır. Şair, derginin 256. sayısından 512. sayısına kadar

¹ Arş. Gör., Kocaeli Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı Programı, inanc.dogruoglu@kocaeli.edu.tr, ORCID 0000-0002-2496-6315

kaleme aldığı yaklaşık otuz kadar “Musâhabe-i Edebiyye” yazısıyla edebî sohbet geleneğini başlatmıştır. Bu köşede kendisi haricinde birçok edebiyatçı da yazılar kaleme alarak hem sanat ve edebiyat anlayışlarını hem de topluluğun ortak düşüncelerini ifade etmiştir. Fikret bazen başlık eklediği, bazen de başlıksız kaleme aldığı bu yazılarında çeşitli edebî konuları ele almıştır. Başlık koyduğu yazılarda, genellikle dönemin güncel edebiyat meselelerini/sorunlarını işlemiştir. Başlık koymadığı yazılarda ise genellikle sohbet havasında aktarmak istediği düşüncelerine yer vermiştir.

Fikret’in estetik anlayışı, yalnızca şiirle sınırlı kalmayarak diğer güzel sanatların genel prensiplerini de içermektedir. Hayatının her alanında özenli bir tutum sergileyen şair, bu titizliğini şiirlerine de yansıtmaktadır. Bu çalışmada; Şair Tefik Fikret’in şiir estetiğini anlamak adına, -sadece- “Musâhabe-i Edebiyye”ler özelindeki görüşlerinden hareketle, sanat anlayışı ve poetikası çözümlenecektir.

Anahtar Kelimeler: Tefik Fikret, Servet-i Fünûn, Poetika, Şiir.

“TEVFİK FİKRET’S POETIC VIEWS IN THE CONTEXT OF HIS “MUSÂHABE-İ EDEBİYYE”

ABSTRACT

As one of the prominent figures of the Servet-i Fünûn literary movement, Tefik Fikret expressed his views, observations, and critiques on literature not only in some of his writings but particularly in his articles titled Musâhabe-i Edebiyye, published in Servet-i Fünûn magazine. These articles have been accessed through İsmail Parlatır’s work, Tefik Fikret: Dil ve Edebiyat Yazıları (2000). The poet initiated the tradition of literary conversations with approximately thirty Musâhabe-i Edebiyye articles he penned from issue 256 to issue 512 of the magazine. In this section, numerous other literary figures also contributed articles, expressing both their artistic and literary perspectives as well as the collective thoughts of the movement.

In these writings, some of which he titled while others remained untitled, Fikret addressed various literary topics. In those with titles, he generally focused on the contemporary literary issues of the period, whereas in untitled pieces, he conveyed his thoughts in a more conversational tone.

Fikret’s aesthetic perception was not confined to poetry alone but encompassed the fundamental principles of other fine arts as well. As a poet who maintained meticulousness in every aspect of his life, he reflected this precision in his poetry. The aim of this study is to analyze Tefik Fikret’s poetic aesthetics by examining his artistic views and literary

Cilt/Volume 6, Sayı/Issue 1, 2025

approach -specifically- within the scope of Musâhabe-i Edebiyye articles.

Keywords: Tevfik Fikret, Servet-i Fünûn, Poetics, Poetry.

GİRİŞ

Mehmet Kaplan'ın Fikret üzerine yaptığı çalışma esas alındığında Türk edebiyatı tarihinde, üzerinde en çok tartışılan ve konuşulnlardan biri de Tevfik Fikret olduğu görülmektedir. İnsanlar onu ya göklere çıkarmış ya yerin dibine sokmuş fakat ona karşı tarafsız kalamamışlardır. Çünkü tamamıyla düz bir çizgi üzerinde gitmeyen, kendi hayatında sık sık değişen tavırları/düşünceleri vardır. Dolayısıyla şair için söylenenler bir araya geldiğinde tezatlar görülür; dinsiz-peygamber, ahlaklı-ahlaksız, cesur-korkak, melek-şeytan gibi (Kaplan, 2007: 39). Fikret'in hayatının -her insanda olduğu gibi- belli başlı dönemleri vardır. "Tevfik Fikret, Osmanlı İmparatorluğu'nun 'en uzun yüzyılı' olarak anılan XIX. yüzyılın, özellikle sıkıntı ve bunalımların yoğunlaştığı ikinci yarısında yaşamış; XIX. yüzyıldan XX. yüzyıla uzanan tarihsel süreçte toplumsal kaderin türlü cilvelerine tanıklık etmiş ve bunları eserlerine az ya da çok yansıtmış bir edebî şahsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yansımalar, Fikret'in kişisel yaşamından, ruhsal dünyasından ve çevresiyle kurduğu ilişkilerden kaynaklanan belirgin ve keskin izlerle daha da dikkat çekici hâle gelmiştir. Gerçekten de, karakter özellikleri, inanç ve düşünce gelgitleri, siyasi tercihleri ve sanatsal tutumlarıyla Tevfik Fikret, kendi döneminden günümüze kadar Türk edebiyatı ve düşünce dünyasında hem olumlu hem de olumsuz tepkilere sebep olan, hakkında çokça konuşulan bir figür olmuştur" (Andı, 2012: 2). O, 1896-97'ye kadar iyimser ve koyu dindardır. Hatta II. Abdülhamit'e medhiyeler yazar. Bahsi geçen şiirlerden biri; İsmail Safa tarafından çıkarılan *Mirsâd* dergisinde yayımlanmış olan *Sitâyîş-i Hazret-i Şehriyârî*²dir. Bir diğeri; II. Abdülhamid'in doğum günü vesilesiyle yazmış olduğu *Tebrik-i Velâdet-i Pür-meymenet-i Hazret-i Hilâfet-penâhî ve Arz-ı Şükrân*³ başlıklı uzunca bir şiirdir. Diğeri ise Sultan II. Abdülhamid tarafından yaptırılmış olan bir çeşmenin inşasına düşürülen bir tarihtir.⁴ Halit Ziya'nın *Kırk Yıl*'ında (1969) ve Hüseyin Cahit'in *Edebî Hatıralar*'ında da (1935) görülebileceği üzere sultana medhiyeler yazan, onun ömrüne "ikbâl ü saltanat" ma hayır dualar eden Tevfik Fikret gitmiş, bunun yerine tam tersi tavırları bulunan, "kudemâ"nın Nef'î'sine rahmet okutacak hicviyeler kaleme alan bir Fikret

² Mehmed Tevfik (1891), "Sitâyîş-i Hazret-i Şehriyârî", *Mirsâd*, No. 24, s. 168- 169.

³ Mehmed Tevfik (1894), "Tebrik-i Velâdet-i Pür-meymenet-i Hazret-i Hilâfet-penâhî ve Arz-ı Şükrân", *Malûmât*, No. 255, s. 1.

⁴ Mehmed Tevfik (1894), "Tarih", *Malûmât*, No. 37, s. 289.

gelmiştir” (Andı, 2012: 5-6).

Şairin hayatında görülen bu radikal değişimlerin kökeni düşünüldüğünde, aile fertlerine bakmak doğru bir yaklaşım olacaktır. Babası Hüseyin Efendi, pek dindar bir memurdur. Fikret’in dindarlığı, ahlak duygusu baba tarafından gelmiştir. Annesi Hatice Refia Hanım, ihtida eden Sakızlı Rum ailesinden gelir. Fikret 12 yaşındayken annesi, dayısı ve kızı hacca gitmiş ve annesi ve dayısı orada koleradan ölmüştür. Şaire anneannesi bakmıştır. Bu aşırı dindarlık şairin hayatının ilk yarısında kendini gösterir. Kaplan’a göre Fikret’in beden yapısı “piknik tipi”ne yakın “atletik”tir. Atletik tipler, bir dengesizlik baş gösterdiği zaman şizofreniye doğru meyletmektedir. Ayrıca Fikret, hayatı boyunca romatizma ve şeker hastalığına mahkûmdur ve gençliğinde verem geçirmiştir. (Kaplan, 2007: 39). Yaşadığı bütün bu zorlukların izleri eserlerinde adeta birer gölge niteliğindedir.

Tevfik Fikret’in estetik anlayışının, yalnızca şiir ilkelerine değil, tüm güzel sanatları kapsayan prensiplere dayandığı söylenebilir. Hayatının her alanında, okul yıllarından itibaren, kıyafetinden yazısına, ev düzeninden kitaplarının basımına kadar büyük bir titizlik gösteren Tevfik Fikret, bu özenli tutumunu şiirlerine de yansıtmıştır. (Okay, 2011:151). Bu çalışmadaki amaç; Tevfik Fikret’in “Musâhabe-i Edebiyye”lerinden hareketle onun poetikasını ortaya çıkarmaktır.

Poetikanın Tarihçesi ve Tanımı Hakkında Kısa Bilgi

Poetika; bir şairin sadece şiir ve şair hakkındaki görüşlerini içeren metinlerinden oluşur. Şiiri ilgilendiren her türlü meselenin kuramsal olarak ele alındığı bir bilim dalıdır. Şiirle ilgili bu yorumları ancak ve ancak şair yapabilir. Bahsi geçen şekildeki poetika kavramını dünyada ilk defa M.Ö. 340’da Aristo (2022), *Poetika* adlı eserinde kullanmıştır. Burada şiir de dâhil bütün taklit sanatlar tasnif edilir. Bunun sebebi; başlangıçta edebiyatın şiirden doğmuş olmasıdır. Dionisos Şenlikleri’ne kadar sanat türleri birbirinden ayrılmamış, bütün türler şiir formunda yazılmıştır. Poetika kavramına yönelik tereddütler Aristo ile başlamaktadır çünkü Aristo eserinde sadece şiirden bahsetmemiştir. Başlangıçta bir ayrışma söz konusu olmadığı ve bütün türler bir arada olduğu için bu tereddütler oluşmuştur. Aristo’nun *Poetika*’sı, Batı edebiyat teorisinin temel taşlarından biri olarak kabul edilmektedir. Bahsi geçen eser; trajedi, şiir ve epik gibi edebî biçimlerin amaçlarının, yapısal özelliklerinin ve doğasının ele alındığı ilk sistematik çalışmalardan biridir. *Poetika*, özellikle trajediye dair yaptığı kavramlaştırmalar ve tanımlamalarla dramatik sanatların ve edebiyat eleştirisinin temel kurallarını belirlemektedir. Bu eser, iki ana bölümden oluşmaktadır. Bunlardan birincisi: Trajedi ve epik şiiri incelerken, ikincisinde komediye odaklanıldığı fakat bunun günümüze ulaşmadığı bilinmektedir. Aristo, sanatın taklitten (mimesis) oluştuğu görüşünü savunmaktadır. Ayrıca edebiyatın, doğayı yansıtmaya

Cilt/Volume 6, Sayı/Issue 1, 2025

türlerinden biri olduğunu belirtmektedir. Bahsedilen eser, edebiyat eleştirisinin sistematik bir bilim dalı hâline gelmesine öncülük etmiştir. Özellikle trajedi kuramı, klasik ve modern tiyatro anlayışlarını derinden etkilemiştir. Rönesans döneminden itibaren bu eser, tiyatro kuramcıları ve edebiyat eleştirmenleri tarafından temel bir referans kaynağı olarak kullanılmıştır. Aristo'nun sanat, edebiyat ve trajedi hakkındaki görüşleri, sadece Antik Yunan'da değil, sonraki yüzyıllarda da büyük etki yaratmış ve Batı edebiyatının şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu doğrultuda, *Poetika*'nın temel kavramlarını ve edebiyat üzerindeki etkilerini kavramak, dramatik sanatlar ile edebî eleştiri alanlarında derinlemesine bir anlayış geliştirmek açısından oldukça değerlidir.

Türk edebiyatında "poetika" kelimesini ilk defa Necip Fazıl Kısakürek -bugünkü anlamıyla şiiri ve bir şairin şiir hakkındaki tespitlerini/yorumlarını içeren bir terim olarak- 1946 yılında *Büyük Doğu* dergisinde yayımladığı "İdeolocya Örgüsü" adındaki yazı dizisinde kullanmış ve bunu bilinçli bir şekilde, teorik bir zeminde yapmıştır. Fransızca "poetik" hâlinin yerine, Latince kökenli "poetika" kelimesini kullanmıştır. Yeni edebiyatın en eski poetik metninin, Ziya Paşa'nın *Harâbât*'ının ön sözünde yer alan *Meşrûtu Ahvâl-i Şâiri* isimli kısmı olduğu bilinmektedir. Rönesans dönemine kadar poetikadan felsefeciler bahsederken artık şairlerin devreye girdiği rahatlıkla söylenebilmektedir. XX. Yüzyılda poetikanın sınırları net bir şekilde çizilmiş, poetika denildiğinde sadece ve sadece bir şairin şiire ve şairliğe yönelik görüşlerini içerdiği metinler olarak belirginleşmiştir. Bahsi geçen dönemdeki manasıyla 'şiir sanatı' özelinde kullanılan kavram, Orhan Okay'a göre; "*Şiir sanatı üzerine teorilerin sistematiği, bütünü, ilmi*" (Okay, 2014: 18)dir. İsmail Çetişli, şair mefhumunu da ekleyerek; "*Herhangi bir şâirin şiir sanatı hakkındaki derli toplu görüş, anlayış ve fikirlerini ihtiva eden yazı veya eseri*" (Çetişli, 2010: 79) şeklinde bahsedilen kavramın tanımını yapmaktadır.

Poetika somut bir örnek üzerinden irdeleme yapmadan ve dolayısıyla da somut anlamda bir şiiri ya da şairi ele alıp bir görüş belirtmeden şiir ve şair hakkındaki görüşlerini belirtmektedir. Bir şiiri inceleme biçimlerini ortaya koymak, kural koymak, öğretmek, dikte etmek gibi bir amacı yoktur. Çünkü poetika, kişiye ve kişiselliğe/bireyselliğe bağlı bir durumdur/yorumdur. Bizzat bir şairin kendi şiirinden hareketle kendi şiirinin estetiğini, biçimini, üslubunu ve sair özelliklerini ortaya koyan, ancak herhangi bir şiiri ya da şairi ele almadan kendi tespitlerini içeren, şiirin iç ya da dış her unsuru hakkındaki yorumları ve tespitleri poetikayı oluşturmaktadır. Bir şair eğer bir şiiri ya da şairi ele alarak, örnek göstererek yorum ya da tespit yaparsa bu poetika değil, eleştiri sayılmaktadır.

Son olarak bir şairin poetikasını oluştururken/ortaya çıkarırken, o şairin mensur ve manzum şiir görüşlerini ele almak ve bu görüşlerin şairin şiirinde karşılık bulup

bulmadığına dikkat etmek gerekir. Bu şekilde kesişimleri ortaya çıkararak yapılan bir çalışmayla ancak o şairin “gerçek poetikası” gösterilmiş olur. Fakat bu çalışmanın amacı; Fikret’in sadece -“Musâhabe-i Edebiyye”lerinin özelinde- poetikasını ortaya koymak olduğu için, bahsi geçen çalışma bütüncül bir “Tevfik Fikret poetikası” içermeyecektir.

Şair Fikret’in Poetik Görüşleri

Fikret, Servet-i Fünûn dergisinde yayımlanan yazılarında poetik görüşlerini içeren sohbetlerine şu sayılarda yer vermektedir:

“Lisân-ı Şi’r” (Servet-i Fünûn, No. 267, s. 98)

“Tasfiye-i Lisân” (Servet-i Fünûn, No. 422, s. 87)

“[XIII. Sohbet]” (Servet-i Fünûn, No. 283, s. 355)

Yukarıda bahsi geçen bu üç başlıkta şiirin dili nasıl olmalıdır gibi sorulara cevap vermektedir.

“[IV. Sohbet]” (Servet-i Fünûn, No. 270, s. 146)

“[VI. Sohbet]” (Servet-i Fünûn, No. 272)

“[XXXV. Sohbet]” (Servet-i Fünûn, No. 364, s. 402)

Buradaki V, VI ve XXXV. Sohbetlerde ise şiirin içyapısıyla ilgili görüşlerine yer vermektedir.

“Evzân-ı Arûz” (Servet-i Fünûn, No. 292, s. 84)

“Vezinlerin Etkisi” (Servet-i Fünûn, No. 287, s. 2)

Bahsedilen iki başlıkta da şiirin dış yapısıyla, dolayısıyla vezinlerle ilgili görüşlerine değinilmektedir.

“Mukaddime”: (Servet-i Fünûn, No. 256, s. 338)

“Nazîreperdâzlık” (Servet-i Fünûn, No. 263, s. 34)

“[XX. Sohbet]” (Servet-i Fünûn, No. 303, s. 259)

Poetik görüşlerin temellendirilmesinde kullanılan “Tarifler” isimli başlığa girebilecek görüşlerini içermektedir. Bu başlıktan kasıt; Fikret’in şiiri nasıl tanımladığı, bu çerçevede ona göre şiirin temel unsurlarının neler olduğu açıklanmış; şiiri diğer sanat dallarından ayıran özelliklerin neler olduğu ve bu ayrımın hangi yönlerden ortaya çıktığı belirtilmiş; ayrıca şair kavramına dair görüşleri de ortaya konulmaya çalışılmıştır.

“[IX. Sohbet]” (Servet-i Fünûn, No. 277) “LVII. Sohbet” (Servet-i Fünûn, No. 429, s. 195)

Cilt/Volume 6, Sayı/Issue 1, 2025

Tematik olarak ele alınan bu başlıklar, şiirin muhtevasıyla ilgili bilgiler içermektedir.

“[XIV. Sohbet]” (*Servet-i Fünûn*, No. 287, s. 2)

“[XVI. Sohbet]”, şiir okuyucusunun şiire nasıl ve ne amaçla yaklaştığından bahsettiği tek bir bölümü içermektedir.

Dil

Şair, “şiir dili” ile ilgili görüşlerine bahsi geçen sohbetlerinden; “Lisân-ı Şi’r”, “Tasfiye-i Lisân” ve başlıksız olarak yayımladığı XIII. Sohbetlerde yer verir. “Lisân-ı Şi’r” başlıklı şiirin dilinden bahsettiği sohbet; Fikret’e göre şiir dili, duygusal yoğunluğun ve ruhun yansımalarının ifadesi, bir bakıma ruhun dilidir. Şiir sanatını, ruhun derin eğilimlerini ve hayal dünyasını yansıtan, estetik bir ifade biçimi olarak tanımlar. Şairin kelimelerini duygularıyla bağlayarak, şiirsel bir üslupla düşüncelerini dile getirdiğini söyler. Bu nedenle, R. Mahmut Ekrem’in de dediği gibi “*Zerrâtdan şümûsa kadar her güzel şey şiirdir*”⁵ ve bu anlayış, modern edebiyatın temel yaklaşımlarından biri hâline gelmiştir. Fikret’in değindiği üzere şiir, bazıları tarafından sadece belirli bir düzene sahip nazımla ilişkilendirilmek istense de bu görüş eksiktir. Şiir dili denildiğinde, her zaman ölçülü bir söz düşünülmesi gerekmez. Şiir, doğanın güzelliklerini ve duyguların derinliğini daha etkili bir şekilde ifade edebilme yeteneğine sahip olduğundan, her kültürün şairleri ve yazarları, en güçlü ve en yüksek duygularını şiirle dile getirmişlerdir. Bu yüzden, “şiir dili” dediğimizde, Fikret’e göre çoğunlukla manzum ifadelerle karşılaşırız. Duygularımızı, duyarlılığımıza, şiddetimize, narinliğimize veya derinliğimize uygun olarak çeşitli vezinlerle dile getirmek de şiirin özel bir niteliğidir. Edebiyatın amacı, insan ruhunda etki bırakmak olduğundan, şiir dili, aynı zamanda şairane bir üslupla derin etkiler bırakma gücüne sahiptir. Her şairin kendine özgü bir üslubu olduğu gibi, şiir de kendine has bir dil kullanır. Bu dil, yukarıda bahsedildiği üzere, ruhun eğilimlerine ve ihtiyaçlarına uygun olarak şekillenir. Şiir dilinde, kelimeler bazen yer değiştirebilir veya alışılmadık biçimde kullanılabilir. Bu da şiirin kendi doğal özelliğidir. Fakat dilin yapısal kurallarına uymayan bir ifade, her zaman yanlış değildir. Şair, bazen dil bilgisi kurallarından sapabilir çünkü o ifadeyi ruhunun çağrısı doğrultusunda kullanır. Bununla birlikte, Fikret’in amacı, yanlışlıkları veya kuralları ihlal etmeyi övmek değildir. Herhangi bir yanlış kullanım, zevksiz ve faydasız bir biçimde kabul edilemez. Şiir, bir düşünce ya da duyguyu en etkili biçimde dile getirme sanatıdır, dolayısıyla bu tür yanlışlıklar her zaman eleştirilebilir demektir.

⁵ Parlatur, İ. (2000). *Tevfik Fikret Dil ve Edebiyat Yazıları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

* Buradan itibaren yapılacak olan alıntılardaki sayfa numaraları bahsi geçen kitaba aittir.

XIII. Sohbete, şiir dili üzerine konuştuğu isimsiz bir şair arkadaşı: “Tüm kederlerimize, sevinçlerimize, düşüncelerimize, kalbin bin türlü inceliklerine, fikrin bin bir çeşit derinliğine tercüman olsun!” (s.44) diyerek bu şekilde bir şiir dili istediğini bildirir. Bunun üzerine Fikret’in bu şiir dili için görüşü: “Bugün, dil için belki o kadar meziyet bile yetmez. Daha ince, daha derin, daha doğal, daha hassas, daha şeffaf, daha aydınlık, daha ilahi bir hâle gelmeli. Öyle ki, söz adeta duygulu ve düşünceli görünmeli. Ve özellikle, sadelik adına basitlikten de kurtulmalı.” (s.45) şeklindedir. Ona göre sadelik, öncelikle sözün açıklığını sağlayan belagat unsurlarından biri olarak kabul edilmeli, ardından ondan daha fazla bir etki, daha özel bir katkı beklenmelidir. Fikret’e göre sadeliğin hemen alt sınırı basitliktir; en ufak bir dengesizlik, sadeyi basit seviyesine düşürebilir. Aynı zamanda dilimizin, Osmanlı Türkçesi, Arapça ve Farsça kelimelerden ve deyimlerden vazgeçemediğini ve dolayısıyla sadeliği bu kelime ve deyimlerden arınmışlıkta aramanın doğru olmadığını aktarır. Ona göre sadelik, biçimden çok anlamla ilgilidir. Eğer bir fikir sade olursa, onu ileten söz de doğal olarak sade olacaktır. Ancak sade bir sözü gereğinden fazla süsleyip başka türlü göstermeye çalışmak, Fikret’in nezdinde basit bir hileciliktir. “Nâme-i Sevdâ” adlı şiiri, sadelik konusunda gereğinden fazla ısrarın nasıl bir sonuç doğurduğunu göstermek üzere yazılmıştır ve bu şiirde Fikret’e göre bir düşüklük, tatsızlık, bayağılık, basitlik vardır. Çünkü şiirimiz bu tür konularda henüz “yeni” sayıldığı için ve ayrıca sadelik adına kelime ve anlam seçiminde aşırı bir kayıtsızlık eğilimi gösterildiği için bahsi geçen şekilde bir bayağılık hissi verdiğini açıklar. Sonuç olarak, edebî eserlerin, özellikle de şiirin zarafet ve sanattan, nezaket ve incelikten uzak kalmasına asla razı olunmaması gerektiğini söyler. Ayrıca, nesir sanatımızın kazandığı çeşitliliğin ve olgunluğun, şiirimizde de gerçekleştirilmesi gerektiğini ve bunu yapmak adına gerçekçi tasvirlerin, kısa hikâyelerin, hoş nüktelerin yazılması gerektiğini söyler. Çünkü şiirimizin de nesir kadar bu ilerlemeye elverişli olduğunu savunur.

“Tasfiye-i Lisân” adlı yazısında Fikret; Osmanlı Türkçesinin sadeleştirilmesi, halkın anlayabileceği bir dile dönüştürülmesi çabasını tartışır. Dilin insanlık için hayati bir araç olduğunu, düşüncenin ve ilerlemenin temelinde yer aldığını vurgular. Dilin sadeleşmesi adına yapılacak düzenlemelerde kökten değişikliklerin yerine daha dikkatli ve bilinçli bir yaklaşım önerir. Tartışmaların samimi ve yapıcı olması, dilin halkın tüm kesimlerini kapsayacak şekilde geliştirilmesi gerektiğini ifade eder. Dildeki gelişimin yalnızca teorik tartışmalarla değil, eserler ve pratik adımlarla gerçekleşeceğini belirtir. Bu yüzden yazılacak eserlerde dilin sadeleştirilerek kullanılmasından yana olduğunu bildirir. Aslında Osmanlı Türkçesini tamamen kötü/kullanışsız bir lisan olarak saymaz fakat geliştirilmesi, sadeleştirilmesi gerektiğini söyler. Halit Ziya ve onun izinden gidenlerin anlatım ve betimleme üsluplarının, Osmanlı Türkçesinin başarısını açıkça ortaya koyduğuna değinir.

Cilt/Volume 6, Sayı/Issue 1, 2025

Ancak burada asıl mesele dilin bu alandaki gelişmesi değil, Osmanlı Türkçesinin sadeleşme eğilimidir. “Biz buna 'tasfiye-i lisân' diyoruz.” (s.146) Fakat bunu yaparken sadece eski Osmanlı Türkçesini yıkmamanın yeterli olmadığını, yerine yenisini de koymak gerektiğinden bahseder. Burada bahsedilen ‘sade dil’ amacıyla Osmanlı Türkçesindeki Arapça ve Farsça kelimelerin tamamen atılmasından yana da olmadığını belirtir. Fikret, aydınların halkla daha anlaşılır bir dille iletişim kurması gerektiğini savunur. *Makber*’i bir çiftçinin ya da köylünün anlamasına gerek yoktur fakat onların da anlayacağı şiirler yazılabilir, Mehmet Emin’in yaptığı gibi onlar da düşünülerek yazılabilir diye düşünür. Fakat tamamıyla köylüler için yazan sanatçıların olmasının da akla yatkın olmadığını savunur.

Ona göre dilimizin eğitimi, her şeyden önce düzeltilmesi gereken bir meseledir. Bir yandan Arapça ve Farsçayı esas olarak öğretirken, diğer yandan bu dillerden dilimizi arındırmayı istemenin mantığa aykırı olduğunu söyler. Bugün hâlâ tam anlamıyla özgün ve düzenli bir dilimizin ol(a)mamasının nedenini, Arapça ve Farsçadan aldığımız kelimelerin kurallarını da almış olmamıza bağlar. Eğer Osmanlı Türkçesini mevcut haliyle sadeleştirmek istiyorsak, bu süreçte dikkatli olmamız konusunda bizleri uyarır. Fikret’e göre kelimeleri tamamen atmak, yerlerine yenilerini koymamak dili sadeleştirmez, aksine fakirleştirir. Halka yönelik yazılarda basit kelimeleri tercih etmeli ama diğer kelimeleri de yeri geldikçe kullanmalıyız. Çünkü Fikret’e göre Osmanlı Türkçesinin mevcut hâli ve ahengi o kadar hoştur ki tamamen değiştirilmesine kıyamaz. Bir dilin zenginliğinin, kelimelerin çokluğu veya azlığıyla değil, düzenli oluşuyla ilgili olduğunu düşünür. Dilimizi sadeleştirmek istiyorsak, Fikret’e göre önce dilin kurallarını ve sözlüklerini düzenlemeliyiz. Tamamen Türkçe bir dil oluşturma hayalinin uzun zaman alacağını, bunun yerine mevcut dilin doğru kullanılmasının daha etkili olacağını belirtir. Sonuç olarak, aydın ve halk arasındaki iletişimde her iki tarafın da çaba göstermesi gerektiğini söyler.

İç Yapı

Fikret, şiirin iç yapısının nasıl olması gerektiğiyle ilgili görüşlerine başlık koymadan yayımladığı V, VI ve XXXV. Sohbetlerinde yer verir. Bu bağlamda V. Sohbetinde şiirin, Fikret’e göre fesahat (söz sanatına dair kurallar) kurallarının dışına çıkar gibi görünen bazı esneklikleri, aslında her söz için hayatın kaynağı olan doğallık ve etkililiğe hizmet edebildiği sürece yalnızca hoş görülmekle kalmaz, aynı zamanda gerekli ve makbuldür. Ancak bu esnekliklerin, hiçbir fayda sağlamaksızın kuralları tamamen yok sayacak bir seviyeye ulaşmasını kesinlikle kabul etmez. Aynı şekilde, ona göre kelimelere aşırı önem vermek ve ifadeyi karmaşık bir hâle getirmek de doğru değildir. Şiirin akıcılığına aşırı düşkünlük adına her mısranın mutlaka kusursuz bir düz yazıya benzeyecek şekilde düzenlenmesini talep etmek ise gereksiz bir zorlama olur. Bu nedenle bu tür

Cilt/Volume 6, Sayı/Issue 1, 2025

yaklaşımlardan da kaçınılmalıdır diye düşünmektedir. Çünkü o, şiiri, "ruhun melodisi" olarak kabul eder ve bu yüzden o belirsiz, soyut ve anlaşılmaz ruhun, maddi ve düzenli birtakım kural ve sınırlarla sıkıştırılabileceğini kabul etmez. Amacının, genel anlamda kusurları yaygınlaştırmak olmadığını, asıl hedefinin, şiirin gerçek anlamda değerli güzellikleri adına, edebiyatın ciddi faydalarına karşılık mümkün olduğu kadar esneklik göstermek olduğunu belirtir. Ona göre ister manzum ister mensur olsun, şiirin kendine özgü bir dili, bir anlatım tarzı ve estetik bir üslubu vardır. Onu ruh dile getirir, ruh dinler ve ruh anlar. Ayrıca şiir, kurallara aykırı bir yapıya sahip değildir. Bazen en yüksek anlam zirvesine ulaşmak için kuralları bir kenara bırakabilir, ancak asla bu kuralları yok etmek veya harap etmek niyetinde değildir. Fikret'e göre Fuzuli, Bâkî, Nef'î ve Nabî'de böyle bir doğal tasvir çok zor bulunur, belki de hiç bulunmaz. Bunların güzel beyitleri olmasına rağmen, Edebiyat-ı Cedide şairlerinin düşünüş ve kavrayış tarzlarına göre onlarda bir güzellik bulunmamaktadır.

VI. Sohbetle Fikret, arkadaşıyla Tepebaşı Belediye Bahçesi'nde tabiatı, etrafı, özellikle de çocukları hayran hayran seyrederken adeta bir tablo çizer gibi bu ahenkten sarhoş olarak bu şekilde tabî şiirler yazılması gerektiğini söyler. Tevfik Fikret, herkesin bunları sevdiğini, bunları okuduğunu söyler. Fransız şairlerine özellikle Victor Hugo'ya karşı aşırı bir beğenileri vardır. Eski (Divan) şairlerini ise hiç beğenmezler. Hugo için:

Kalbinden çok zihnini yorar, her şeyden önce şöhret tutkularına boyun eğerek, hatta attığı adımları bile bu doğrultuda hesaplar. Ahlaki durumu bile bu hâlin bir sonucu olarak değerlendirilmeye layık görülebilir. Kalemi öyle güçlüdür ki her kelimeye adeta bir dil kazandırır, sürekli yeni anlamlar yaratır. Ancak hislerinin samimiyetsizliği eserlerinin çoğunda açıkça görülür. Kendine bir düşünür görüntüsü vermeye çalışır, ama felsefesi sıradan insanlar için bile basit ve yüzeyseldir. Hele özel hayatına bakıldığında, kalbi –çocuklar ve güçsüzler dışında– herkese karşı duyarsızdır. Sonuç olarak, büyük ama tamamen hayali bir şairmiş. (s.39)

şeklinde bahseder. Burada konuştukları bu sohbeti, gazel yazmaya yeğlediklerini söyleyerek eski tarzlarla alay ederler.

XXXV. Sohbetle şiirlerini nasıl bir duygu içinde yazdığını bahseder. Dilinin ucuna gelen bir mısrayla başladığı şiirinin birkaç zamandır zihnini kurcalayan, tahammül gücünü aşan bir "dert" olduğunu, onu yazdıktan sonra fark eder. Bu yüzden de ilk mısraları coşkulu olsa da sonraki mısraları üzüntü içinde yazdığını, bunun da okuyucu tarafından fark edildiğini söyler. Devam eden satırlarda konuyu değiştirerek yeni edebiyat savunucuları

üzerinde durur. Burada altı yüz yıllık bir edebiyatın yerine, otuz yıl önce bir dehanın⁶ büyüleyici darbesiyle tamamen farklı bir doğa ve mükemmeliyet anlayışına sahip edebiyatın ortaya çıktığını söyler. Fakat eski şairler de bir kenara atılmaz. Onların eserlerini takiple başlayıp geliştirerek bugünkü “olgunluk dönemi”ne ulaştıklarını söyler. Özellikle *Ta’lîm-i Edebiyyât’ın*, *Eşber’lerin*, *Tezer’lerin*, *Zemzeme’lerin*, *Sahrâ’ların*, *Makber’lerin*, *Tefekkür’lerin*, hatta *Sergüzeşt’lerin*, *Küçük Şeyler’in* izinden gittiklerini söyler. Eskiye yok saydıklarını söyleyen ve bu doğrultuda onları eleştirenlere karşı yazılmış satırlar vardır. Abdülhak Hâmit’in: “Hep gördüğümüz gibi yazmakta ne ilerleme olabilir? Biraz da düşündüğümüz gibi yazmalıyız. İnsan sadece görmekle değil, aynı zamanda göstermeye de yeteneklidir.” (s.88) sözünü kullanır. Daha sonra *Makber* mukaddimesine yer verir:

İnsan bazen aklına gelen bir hayali tanıyamaz, o kadar güzeldir. Zihninden geçen bir düşünceye yetişemez, o kadar yüksektir. Kalbinde beliren bir duyguyu bulamaz, o kadar derindir. Bu acizlikle bir feryat koparır. Ya da karanlık bir şey söyler, ya da hiçbir şey söyleyemez ve kalemini ayağının altına alıp ezerek yok eder. İşte bunlar şiidir. Bizim yazıp da en güzel bulduğumuz şiirler, bize ilham veren doğadır. O şiirler, suda görünen yansımalar benzer, çünkü mutlaka dışarıda bir sebebi vardır. Bazı edebiyat büyükleri, bir şairin yeteneklerinin yalnızca kendi zihninde doğduğunu iddia ederler. Ben bu görüşte değilim. Eğer benim herhangi bir güzelliğim varsa, o güzellik dağların, yamaçların, güzel yüzlerin, çiçeklerin eseridir. (s.89)

*Takdîr-i Elhân’*dan birkaç cümleye yer verir:

Her ölçülü ve düzenli konuşma, şiir olmak zorunda değildir. Her şiir, ölçülü ve düzenli olmayı gerektirmez. Ancak her şiir, Allah’ın yarattığı her şeyde, yani taşta, bitkide, kuşlarda, hayvanlarda, gökte, yerde ve özellikle insanın manevi varlığında -ki burada insanın doğasını kastediyorum- gösterdiği, bazen garip, bazen nazik, bazen korkutucu, bazen tiksindirici ama her zaman dikkat çekici ve hayret uyandırıcı olan biçimler, özellikler, ruh halleriyle uyumlu veya en azından ona yakın olmalıdır. Şairler arasında doğayı taklit edenler, kendi alanlarında daima ilerlerler. (s.89)

Zemzeme mukaddimesine değinir:

Düşüncenin başlangıcına bir açıklayıcı özellik eklemek isteyen edebiyatın ince düşünürlerinden biri, ‘en güzel eserler insanı ağlatanlardır’ demiş. Ben olsaydım,

⁶ XXXV. sohbetin yazıldığı tarih 3 Mart 1898’tir. Dolayısıyla bahsedilen “otuz yıl öncesi” 1868’e tekabül etmektedir. Namık Kemal’in birçok kaynaktan Yeni Edebiyat’ın bir nev’i ilk beyannameyi olarak kabul edilen *Lisan-ı Osmanî’nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazatı Şâmilidir* (1866) adlı makalesi *Tasvir-i Efkar* gazetesinde yayımlanmıştır. Bu makale değindiği hususlar ve ileri sürdüğü görüşler neticesinde, eski edebiyatın hem dil hem de imaj dünyasını yıkan bir eserdir. Dolayısıyla bahsedilen “deha” Namık Kemal olabilir.

sadece 'en güzel eserler, okunduktan sonra insanı bir süre düşünmeye zorlayanlardır' derdim. Gerçekten de düşünmek, gönülde incelik uyandırır. (s.89)

Son olarak da “kafiye, kulak içindir” bahsine kısaca değinir. Şiir, ona göre de bütün bu kuralları içermesi gerektiği için bu düşüncelere yer vermiştir denilebilir.

Dış Yapı

Şiir dilinin dış yapısıyla ilgili tespitlerine/görüşlerine “Evzân-ı Arûz” ve “Vezinlerin Etkisi” isimli başlıklarda değinmiştir. Şair bu doğrultuda “Evzân-ı Arûz” adlı XVI. Sohbette şiiri ölçülü yazmak için mutlaka aruz öğrenmeye gerek olmadığını, şiir yazmak için de ölçülü yazmaya ihtiyaç bulunmadığını söyleyerek, aruz bilmenin zorunlu olmadığını savunur. Ona göre doğuştan gelen bir yetenekle şiir yazılıyorsa ayrıca aruz öğrenmeye gerek yoktur çünkü zaten şair “yaratılıştan ahenkten anlayan” bir yapıya sahiptir. Yazılan vezin kitaplarındaki aruz kalıplarına verilen isimlerin doğru olmadığını da savunur. Ayrıca sadece her vezne bir isim vermek, birkaç biçimini sıralamak ve her birine birkaç örnek eklemekten ibaret olmamalı, daha faydalı ve ciddi sonuçlar elde etmeliyiz demektedir. Örneğin, hangi veznin daha ince, daha sade, daha hafif, daha neşeli, daha coşkulu olduğunu; hangisinin daha samimi, etkileyici, ciddi, ağır, yüce, ruhani olduğunu anlamamızın; hangi veznin hangi konulara daha uygun olduğunu görmenin; hangi duyguların hangi vezinlerle en iyi şekilde aktarılabilirliğini keşfetmenin; hangi şiirin hangi vezinle yazıldığında doğallığını, samimiyetini ve ruhunu koruyabileceğini bulmanın daha gerekli olduğunu söyler. Bunun için de uzun uzun kitaplar yazmaya gerek olmadığını, edebiyat kitaplarına bir iki sayfanın eklenmesinin yeterli olacağını belirtir.

XLVII. Sohbet; “Vezinlerin Etkisi” başlığında öncelikle felsefenin nazmı da incelediğini ve ona bilimsel bir şekil kazandırdığından bahseder. Nesir sanatçıları, şairlerin dili eğip bükerek ölçüye, kafiye uydurmaya çalıştıkları için doğallıktan uzak, yapay bir tür ortaya koyduklarını söyleyerek şiir sanatını ve şairleri eleştirmektedir. Bunun üzerine Fikret, fizyoloji bilimini kullanarak kendilerini savunur. Ona göre nazmın ahenkli dili tamamen bu duygulardan doğar. Güçlü duyguların etkisi altındayken vücut hareketlerimize bir ahenk, bir düzen gelir. Beyinde oluşan heyecanlar, sakin bir suyun karıştırılması sonucu meydana gelen dalgalanmalar gibi, vücudun diğer organlarına da yayılır. Aynı şeyler ses organlarımız için de geçerlidir. Sinirsel uyarılma sonucunda söz, bir ölçü ve ahenk kazanır; bir konuşmacı, heyecanlandığında, konuşmasının başlangıcında mevcut olmayan ölçü ve ahengi sözlerine dâhil etmeye başlar. Düşünceleri yoğunlaştıkça ve zenginleştikçe, sözleri de ahenkli bir müziksel hoşluk kazanır ve uyumlu bir hâl alır. Alfred de Musset, edebî dil hakkında konuşurken şöyle der: *Bu dilin öyle bir özelliği vardır ki, onu herkes anlar ama söyleyemez...* Fikret'e göre Musset bu konuda haklıdır. Ona göre hepimiz hayatımızın bir

Cilt/Volume 6, Sayı/Issue 1, 2025

anında, çoğunlukla farkında olmadan, bu dili konuşup sesimize o ahenkli değişimlerden dilimize, şairin dilinde bizi büyüleyen o müziksel akıcılıktan bir şeyler yansıttık. Ancak sinirlerimizin bu gerginliği geçtiğinde yine eski dilimize, duyguların sükûnet ve dengeli hâline işaret eden o sade ve sıradan ifade tarzımıza döndük.

Fikret'e göre nazım, en azından, temel unsuru olan vezin açısından doğallıktan uzak bir şey değildir. İnsanlar akıl ve zekâlarının geçici bir eğilimine göre şiirle, hatta nazımla ilgilenmemişler; aksine, bu ilgiyi tabiatlarının bir çabası sayesinde ve bir bilimsel kural doğrultusunda geliştirmişlerdir. Ahengin düzeni, duyguların derinliğine doğal bir kanıt olmakla kalmaz; aynı zamanda bu duyguları dinleyicinin kalbine aktarma ve nüfuz ettirme gücüne de sahiptir. Dolayısıyla, nazımla söz söylemek, yani bir fikri nazmen ifade etmeye çalışmak, ona göre şu anlama gelir: "Ben duygularımı sıradan bir dille ifade edemeyecek kadar büyük bir sevinçle doluyum ya da derin bir kederle eziliyorum!" (s.111). Şöyle denebilir ki, nazım, kalbin atışlarının kulakla işitilebilir hâle gelmesidir; bu atışlar, sesimize bir düzen getirir ve okuyucunun fazla çaba sarf etmeden duygularıyla anlayabilmesini sağlar. Bununla birlikte Fikret'e göre iyi manzumeler, mensur eserlerden daha zor anlaşılır. Bunun nedeni, fikirlerin bazen çok yoğun, bazen de çok yüksek bir seviyede bulunmasıdır. Ayrıca nazımın ahenkli dili zihne daha hızlı nüfuz eder ve zihinde daha derin izler bırakır. Bu açıdan bakıldığında Fikret'e göre nazım, nesre göre daha güzel bir araçtır; çünkü daha az çaba harcatarak daha etkili bir sonuç verir. Bununla beraber, seslerin bileşimindeki uyum ve akıcılık, hecelerinin hafifliği ve tatlılığı ile nazım hem zihin hem de hafıza için bir yardımcı ve bir hizmetkârdır. Genel olarak Fikret'e göre nazımın güzelliğini sağlayan şey, veznin uyumudur. Fakat sadece vezni anlamla uyumlu hâle getirmeye özen göstermek yetmez. Şu anlam görkemli bir vezin ister, bu anlam biraz daha düz bir ifade gerektirir. "Öteki bahr-ı hezceden beriki bahr-ı mütekâribden hazzeder." (s.113) der fakat ona göre bu tür yargılar vermek kolaydır ama yeterli değildir. Vezni konuya uygun hâle getirdikten sonra vezinle kelimelerin uyumuna da dikkat etmek gerekir. İşte burada, kelimelerin doğal hareketlerine ve duraklarına göre vezni kullanmanın ve ondan farklı şekillerde faydalanmanın mümkün olduğunu söyler. Örneğin, doğal olarak uzun okunabilen bir kelime, veznin öyle bir bölümüne yerleştirilir ki, bu uyum sonucunda ortaya çıkan ahenk büyük bir manevi fayda ve etki yaratır:

"Ah! Ey aşk âteş-i hicrâna yakma cânımı,

İncitirsin korkarım cânımdaki cânânımı." (s.114)

beytindeki "Ah!" gibi, diyerek düşüncesini somutlaştırır.

Tarifler

Cilt/Volume 6, Sayı/Issue 1, 2025

Bu alt bölümdeki başlıkta; Fikret'in şiir tanımını hangi şekilde yaptığı, bu bağlamda ona göre şiirin olmazsa olmazlarının neler olduğu gösterilecek, şiirin diğer sanatlardan hangi noktalarda ve nasıl ayrıldığı belirtilecek ve aynı zamanda şaire yönelik tanımlamaları da ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

"Edebiyat Sohbetleri"nin⁷ "Mukaddime" kısmında Tevfik Fikret'e göre taklit etmek sahtekârlık addedilir. "Muharrir taklidi hiç sevmez." (s.3) Ona göre taklit ve nazire yazma alışkanlıklarının edebiyatın gelişimindeki olumsuz etkilerini fark eden şair ve yazarlar, zamanla kendi eserlerini yaratma arzusuyla bu yaklaşımdan uzaklaşmışlardır. Özgünlüğün önemini kavrayan bir yazar, kendisini öncelikle kendi birikimlerini gözden geçirmeye ve değerlendirmeye zorlar. Örneğin, nazire yazma alışkanlığını terk etmek isteyen bir sanatçının ilk adımı, geçmişte ürettiği taklit içerikli gazel ve kasideleri geçersiz saymak, ardından da bunların şiir sanatı adına gerçek bir değer taşımadığını kabul etmek olmuştur. Bu tür bir dönüşüm, sadece bireysel bir karar değil, aynı zamanda bir edebiyat anlayışı değişikliği olarak değerlendirilebilir. Bir yazar için, edebî bir eser kaleme alırken öncelikli amaç, okuyuculara yeni bir bakış açısı kazandırmak olmalıdır. Bu sebeple Fikret'e göre edebiyat sohbetleri de bu açıdan önemli bir araçtır. Bu tür yazılar ve dahi şiir, bilinen konuları tekrarlamaktan öteye geçmelidir. "...fakat tertip olunan musahabeden behemehâl bir istifâde-yi ciddiyye ve cedide hâsıl olması muktezâdır." (s.5). Bu bağlamda, bir beytin ya da bir mısraın ince ayrıntılarını ve estetik değerini açığa çıkarmak, edebiyat sohbetlerinin önemli bir boyutunu oluşturmuştur. Yeni bakış açıları sunmak, ince nükteler keşfetmek ve bu detayları okuyucuyla paylaşmak, edebiyatı anlamlandırmanın ve yorumlamanın temel yollarından biridir. Aynı şekilde, dilin yapısına, kullanılan ifadelerin uyumuna ve anlatımın zarafetine odaklanan tartışmalar da şiir ve edebiyatın gelişimi için büyük bir öneme sahiptir.

"Meğer iki satır şiir yazmakla insan edip olamazmış... Meğer edip olmak her sâhib-i heves ü hâhişe öyle çarçabuk nasip olamazmış!" (s.6)

...

"Edib edib demektir, bu pek müberhendir:

Evet, edeb edebiyât bir güherdendir!" (s.7)

"Nazîreperdâzlık" isimli başlıktaki sohbette; diğer sanat dallarında olduğu gibi edebiyatın öncülerinin de ilk eserlerini doğayı taklit ederek oluşturduklarından bahsedilir. Onları takip edenler hem doğayı hem de bu dehaların eserlerini örnek alarak edebi bir olgunluk sergilemişlerdir. Fikret'e göre yaratılan her eser, ortaya çıktığı haliyle kalmış olsaydı, sanat

⁷ Musâhabe-i Edebiyye (a.g.e).

dünyasında hiçbir ilerleme görülmezdi. Bir dâhi bir şey icat eder; başka biri bunu görür ve farklı bir şekilde yeniden yorumlar. İlk icat edilen eser, taklit edenin elinde daha olgun bir forma kavuşur ve bu süreç, sanatın ilerlemesine olanak tanır. Burada kritik bir ayrım yapılması gerektiğine değinir. Ona göre taklit, kopyalama veya intihal demek değildir. Sonuç olarak, edebiyatımızda yaygın olan taklit anlayışının kayda değer bir katkı sağladığını söylemek güçtür. Ancak memnuniyetle ifade edilebilir ki, günümüz edebiyatı samimi duygular ve içtenlikle yoğrulmuş düşüncelerle şekillenmekte, estetik incelik ve anlam zenginliğiyle sürekli olarak gelişimini sürdürmektedir. Modern edebiyat anlayışı, artık nazire yazımı veya mazmun taklidi gibi geleneksel eğilimlere yer bırakmamaktadır.

XX. Sohbetinde bahsedildiği üzere Fikret'e göre tam anlamıyla düzgün ve özenli yazılmış bir nesir, nazımdan daha zordur. Bunun sebebi de şiirin kolayca sevebilmesidir. Vezin ve kafiye, dolayısıyla ahenk, bir şiiri anlamlı olmasa da ya da ciddi bir şeyler anlatmasa da sevdirebilir. Şiirin düşünceye dair birçok eksikliği, bu zorluklar sayesinde mazur görülür. Düz yazıda gereksiz diye metinden çıkarmaya çalışılan fazlalıkları -şiirde iyi düzenlenmiş olmak şartıyla- sözün tamamlayıcı unsurları olarak kabul edip korunmaya çalışılmalıdır. Bunu da şairin/yazarın doğasının yönlendirmesiyle, düşünmeden ve farkında olmadan yapmaktadır. Sonuç olarak, Fikret'e göre doğal ve etkileyici bir ahenkle duygu ve zevkleri tatmin edecek bir seviyeye gelmek için, şiirin düz yazıya göre çok daha az dikkat ve çabaya ihtiyaç duyması düşünüldüğünde, düz yazı görüldüğü kadar kolay değildir.

Muhteva

Bahsi geçen alt başlık, tematik olarak ele alınacaktır. Bu doğrultuda Fikret'in şiirin malzemesine yönelik -semboller, metaforlar gibi- görüşlerine yer verilecek, şairlerin hayattan kaçış/kopuş temalarını hangi noktalardan eleştirdiğine değinilecektir. Bu bağlamda IX. Sohbetinde nazmı, nesre tercih ettiğini hatta nazmın musikiyle eşdeğer olduğunu söyler. "Kanatlı nağme" tabirini kullanır, bu tabirin hikmete uymadığını ama şairin de hikmetli söz söylemek zorunda olmadığını belirtir. Şairin hayal dünyasında görüp hissettiği her şeye "kanat" takabileceğini, istediği her şeyi şiirin konusu edebileceğini savunur. Gazete sütunlarında en çok rağbet gören şeklin şiir olduğunu, bunun sebebinin de şiirin, hayatı açıklıyor oluşu olduğunu belirtir. "Bugün bilimsel hakikat bize göre şiirin içindedir. Duygular dediğiniz şey, bilimlerin kendisini de kapsar. Şu berrak havuza bakın, bir avuç sudur sınırlı; fakat o bir avuç suda tüm gökyüzü yansır." (s.41). Şiirin hayal ürünü olduğunu ve hayalin sınırının aşılamayacağını dolayısıyla da felsefeyle bir tutulmaması gerektiğini söyler.

LVII. Sohbetinde Fikret, dönemin edebiyatından hastalıklı olarak bahseder. Eserlerde "hayat"ın eksik olduğundan dem vurur. Aslında en çok 'hayat'tan bahsedilmesine rağmen

Cilt/Volume 6, Sayı/Issue 1, 2025

eserlerimizin cansız olduğunu, içlerinde canlılık ve hayat olmadığını vurgular. Edebiyatımızda cansızlık ve güçsüzlüğün egemen olduğunu, bunun da derin bir sorun olduğunu dile getirir. Rudyard Kipling'in doğanın vahşi yaşamını anlatan güçlü bir eserinden etkilenerek, Türk edebiyatının neden böyle sağlam eserler üretilmediğini sorgular. Bu düşünceler, dönemin Servet-i Fünûn şiir ve hikâyelerindeki yetersizliğiyle daha da pekişmektedir. "Ruhsuz değil, fakat cansız. İşte bütün inceliklerine, güzelliklerine, sanatlarına mukabil edebiyât-ı hazıranın telafisi bize nasip olmayacağından korktuğum noksanı bu cansızlıktır." (s.159) diyerek eleştirilerini dile getirmektedir.

Şiir Okuyucusu

Buradaki başlıkla ilgili görüşlerini içeren tek bir bölüm vardır: XIV. Sohbet, şöhretli şairlerin eserlerinin bir kere okunduktan sonra raflara kaldırıldığından bahseder. Ona göre bunun sebebi de yazarların şöhret olduktan sonra sırf kitap yazmak için yazmalarından kaynaklanmaktadır. Şöhretli bir yazarın eski eserlerine verdiği emeği, çabayı, zevki yeni eserlerine vermeden sadece "boş, gevezelikten ibaret" eserler meydana getirdiklerini söyler. Bu yüzden de bu eserler okunmadan, sadece kütüphaneleri süslemekle yetindiğini belirtir. Bir yazarın en mükemmel eserlerinin şöhret kazanmamışken yazdıklarından çıktığını çünkü burada şiir yazarken cesaretinin olmayıp sadece çalışmanın ürünü olduğu için en iyilerini barındırdığını savunur.

SONUÇ

Tevfik Fikret'in "Musâhabe-i Edebiyye" başlıklı yazıları, estetik anlayışını yansıtan metinler olmanın ötesinde, dönemin edebiyatına eleştirel bir bakış açısı sunarak, sanat anlayışına dair önemli ipuçları vermektedir. Fikret'in bahsi geçen sohbetlerindeki poetik düşünceleri; dilin sadeleşmesi, sanatın işlevi ve şiirin yapısal unsurları gibi temel meselelerde özgün ve dikkat çekici değerlendirmeleri barındırmaktadır. Şairin edebiyat anlayışı, yalnızca Servet-i Fünûn topluluğunun estetik kaygılarıyla sınırlı kalmamış, aynı zamanda Türk edebiyatının genel yönelimleri üzerinde de etkili olmuştur.

Bu çalışmada, Fikret'in poetikasının, geleneksel ve modern edebiyat anlayışları arasındaki ilişkiyi nasıl şekillendirdiği ve bu doğrultuda nasıl bir sentez sunduğu incelenmiştir. Şairin sanata yaklaşımında duygu, düşünce ve biçim unsurları arasındaki dengeyi korumaya özen gösterdiği, ancak dilin doğallığını muhafaza etmek adına aşırı yenilikçilikten kaçındığı gözlemlenmiştir. Onun edebî dili ve şiir estetiği üzerine yaptığı vurgular, çağdaş şiir anlayışı açısından da dikkate değer ipuçları sunmakta olup, Türk edebiyatındaki poetik tartışmalara ışık tutmaktadır. Tevfik Fikret'in "Musâhabe-i Edebiyye" başlıklı yazıları, yalnızca onun bireysel sanat görüşlerini değil, aynı zamanda içinde bulunduğu dönemin

edebiyatına dair önemli bir tanıklığı da içermektedir. Bu metinler, dönemin edebî tartışmalarını anlamak için değerli bir kaynak olmanın yanı sıra, Türk şiirinin gelişim sürecini etkileyen düşünsel bir birikim de sunmaktadır. Dolayısıyla, Tevfik Fikret'in bu yazılarının incelenmesi, edebiyat eleştirisi ve poetika çalışmaları açısından güncelliğini koruyan bir araştırma alanı olarak değerlendirilmektedir.

Servet-i Fünûn yıllarına damga vuran Fikret'in şiir ve şair hakkındaki görüşlerini içeren poetik metnine, bu çalışmada sadece "Musâhabe-i Edebiyye"ler özelinde yer vermeye çalışılmıştır. Bu bağlamda bahsi geçen musahabe-i edebiyelerde, Fikret ve birçok sanatçı, edebiyat ve sanat hakkındaki görüşlerini dile getirmişlerdir. Bu sohbet geleneğini Fikret'in başlatması da içinde bulunduğu topluluğa örnek olmuş ve bu gelenek, bağlı olduğu topluluğun bir çeşit "karakteristik ifade biçimleri" olmuştur.

Sonuç olarak; Tevfik Fikret, "Musâhabe-i Edebiyye"lerinde şiir dilinin nasıl olması gerektiğini belirtmiş, şiir sanatının dış yapısındaki -vezin, kafiye vs.- özelliklerinin sınırlarını belirginleştirmiş, usta sanatçıların şiir görüşlerine yer vererek onlara katıldığını ifade etmiştir. Kısacası güzel bir şiirin nasıl yazılması gerektiğini birçok açıdan belirleyerek kendi tespit ve yorumlarından hareketle dile getirmiştir. Bu çalışmada onun tespitlerine yer verilerek, Tevfik Fikret'in poetikası oluşturulmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

- Andı, M. Fatih (2012), "Saray Karşısında Tevfik Fikret", **Journal of Turkish Language and Literature**, 37(37), 1-21.
- Aristoteles (2022), **Poetika**, (Çev. Bilgesu Babacan), Panama Yay., Ankara.
- Çetişli, İsmail (2010), **Metin Tahlillerine Giriş 1-Şiir**, Akçağ Yay., Ankara.
- Kaplan, Mehmet (2007), **Tevfik Fikret Devir-Şahsiyet-Eser**, Dergâh Yay., İstanbul.
- Mehmed Tevfik (1891), "Sitâyîş-i Hazret-i Şehriyarî", **Mirsâd**, No. 24, s. 168- 169.
- Mehmed Tevfik (1894), "Tarih", **Malûmât**, No. 37, s. 289.
- Mehmed Tevfik (1894), "Tebrik-i Velâdet-i Pür-meymenet-i Hazret-i Hilâfet-penâhî ve Arz-ı Şükrân", **Malûmât**, No. 255, s. 1.
- Namık Kemal (1866), "Lisan-ı Osmanî'nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazatı Şâmindir", **Tasvir-i Efkâr**, No. 416-417, 16 ve 19 Rebiülahir 1283.
- Okay, Orhan (2004), **Poetika Dersleri**, Hece Yay., Ankara.
- Okay, Orhan (2011), **Sanat ve Edebiyat Yazıları**, Dergâh Yay., İstanbul.

Parlatır, İsmail (2000), **Tevfik Fikret Dil ve Edebiyat Yazıları**, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara.

Uşaklıgil, Halit Ziya (1969), **Kırk Yıl**, İnkılap Kitabevi, İstanbul.

Yalçın, Hüseyin Cahit (1935), **Edebî Hatıralar**, Akşam Kitaphanesi Yay., İstanbul.